

Økonomisk prognose juni 2009

Historisk nedtur på arbejdsmarkedet

Dansk økonomi befinder sig midt i den største vækstkrise i nyere tid. Det afspejler sig i en historisk nedgang på arbejdsmarkedet, hvor vi står til at tabe stort set hele den fremgang, der har været under det seneste opsving. Det er en meget alvorlig situation, der kalder på nye vækstinitiativer.

af Chefanalytiker **Frederik I. Pedersen**
Specialkonsulent **Erik Bjørsted**
& Specialkonsulent **Signe Hansen**

23. juni 2009

Prognosens hovedkonklusioner

- Dansk økonomi er midt i en voldsom vækstkrise. BNP ventes at falde med hele 3,1 pct. i 2009, mens BNP vokser henholdsvis $\frac{3}{4}$ pct. og $1\frac{1}{2}$ pct. i 2010 og 2011.
- Nedgangen på arbejdsmarkedet fortsætter endnu $2\frac{1}{2}$ år, og beskæftigelsen ventes at falde med 175.000 personer siden toppunktet i 2008. Vi står dermed til at miste stort set hele den beskæftigelsesfremgang, der har været under det seneste opsving.
- Arbejdsløsheden stiger i 2011 til over 170.000 fuldtidspersoner, hvilket svarer til en stigning på 125.000 fuldtidspersoner siden bundniveauet i 2008. Der er dermed stor risiko for, at det økonomiske vækstpotentiale og den finanspolitiske holdbarhed tager skade.
- Regeringens krisetiltag giver næppe mere end 20.000 beskæftigede og modvirker dermed kun, hvad der svarer til de seneste to måneders stigning i arbejdsløsheden.
- Der er brug for nye vækstinitiativer med fokus på offentlige investeringer i størrelsesorden 30 mia. kr., samt tiltag der fremadrettet kan løfte arbejdsstyrkens uddannelsesniveau.

Kontakt

Chefanalytiker
Frederik I. Pedersen
Tlf. 33 55 77 12
Mobil 28 42 42 72
fip@ae.dk

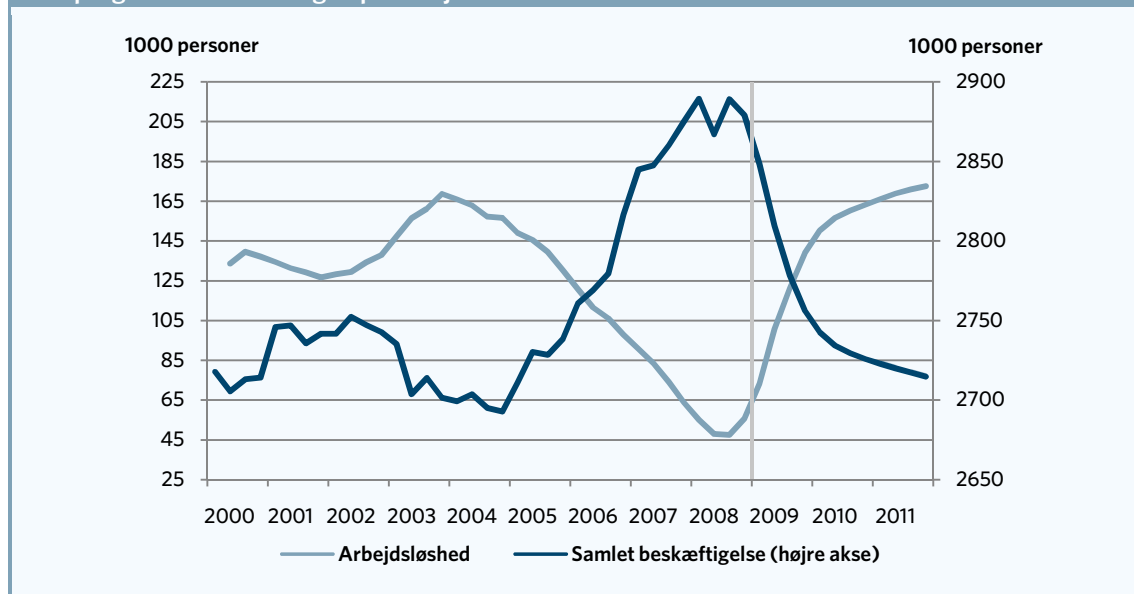
Presseansvarlig
Janus Breck
Tlf. 33 55 77 25
Mobil 40 61 34 38
jb@ae.dk

Resumé

Dansk økonomi befinder sig midt i en historisk vækstkrise. BNP falder godt 3 pct. i år, hvorefter det begynder at gå langsomt fremad igen. Næste år ventes en vækst på ¾ pct. og i 2011 1½ pct. Prognosen forudsiger, at aktiviteten bunder i 2. halvår 2009 efter fortsatte negative vækstrater i 1. halvår 2009. Udviklingen afspejler udover den internationale vækstkrise og den stigende arbejdsløshed, de store formuefald, der er fulgt i kølvandet på de faldende boligpriser og aktiekurser samt et styrtedyk i virksomhedernes kapacitetsudnyttelse.

Selvom væksten i dansk økonomi langsomt ventes at nærme sig normalen igen, vil den ikke være stærk nok til at trække gang i arbejdsmarkedet. Der er udsigt til arbejdsløshedsstigninger på 125.000 fuldtidspersoner siden bundniveauet og et beskæftigelsesfald på 175.000 siden toppunktet i 2008. Det er en historisk stor nedgang, der på kun tre år overstiger den nedgang, vi samlet set havde under de syv "magre år" fra 1987-1994.

AEs prognose for udviklingen på arbejdsmarkedet

Kilde: AE pba. Danmarks Statistik.

Regeringens vækstinitiativer løfter næppe beskæftigelsen mere end 20.000 personer. Det svarer alene til, hvad arbejdsløsheden steg med i marts og april måned i år.

Derudover peger de største risici i prognosen i negativ retning:

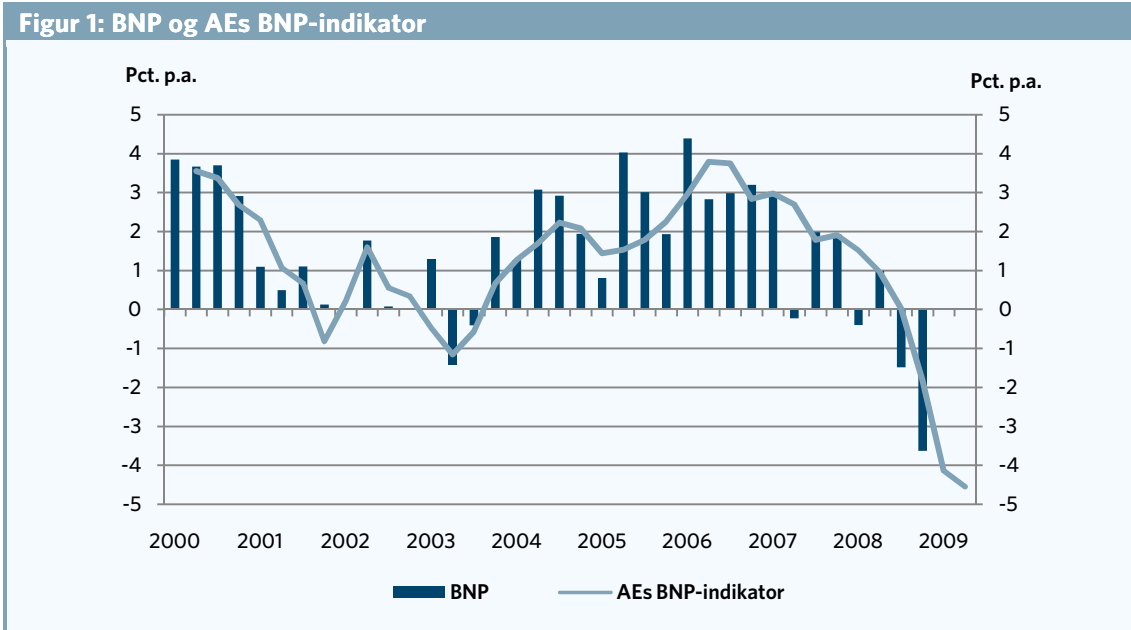
- Det gælder risikoen for en endnu større nedtur i udlandet.
- Det gælder en kraftigere nedtur på det danske arbejdsmarked i lyset af de senere års dårlige produktivitetsudvikling.
- Og det gælder risikoen for en massiv nedgang i bygge- og anlægssektoren, hvor indikatorerne peger på stor nedgang.

AE anbefaler derfor, som de økonomiske vismænd, en vækstpakke med offentlige investeringer i størrelsesorden 30 mia. kr. Samtidig efterlyses initiativer, der kan løfte de fremtidige uddannelsesmæssige udfordringer på arbejdsmarkedet. Det gælder ikke mindst i forhold til de mange unge, der ikke kom i gang med eller ikke fuldførte deres uddannelse under højkonjunktoren.

Vi står alt i alt med en helt ekstraordinær dårlig udvikling, der kalder på en ekstraordinær indsats. Nye finanspolitiske initiativer kan ikke forhindre, at beskæftigelsen falder ganske markant, men der kan gøres meget mere for at tage toppen af udviklingen. Reageres der ikke hurtigt og resolut, risikerer vi en skade på økonomiens langsigtede vækspotentiale og den finanspolitiske holdbarhed, hvilket kan koste Danmark dyrt.

Dystre udsigter for dansk økonomi

Alle indikatorer peger på fortsat nedgang i det danske BNP i 1. halvår 2009. AEs BNP-indikator, der baserer sig på Danmarks Statistiks konjunkturbarometre frem til og med maj 2009, peger på et fald på godt 1½ pct. fra 4. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009 og derefter et yderligere om end mindre fald fra 1. til 2. kvartal 2009. Samlet ligger BNP, ifølge indikatoren, knap 4½ pct. lavere i 1. halvår 2009 sammenlignet med 1. halvår 2008. Det viser figur 1.

Anm.: BNP-indikatoren bygger på Danmarks Statistiks konjunkturbarometre. For industrien bruges produktionsvurderingerne, og for bygge og anlæg og service bruges omsætningsvurderingerne. Der er brugt oplysninger frem til og med maj 2009. Indikatorens statistiske usikkerhed ligger på omtrent +/- 1 pct.enhed.
 Kilde: AE pba. Danmarks Statistik.

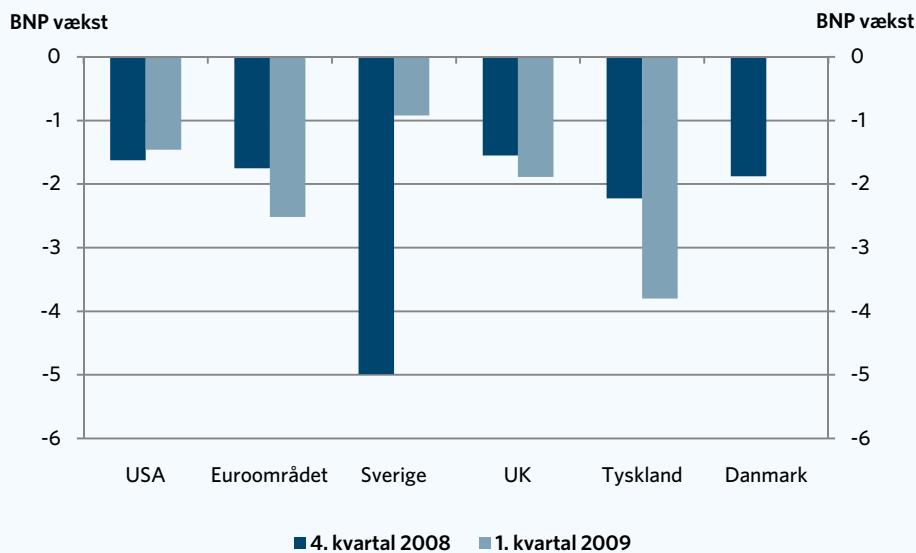
Vi har endnu ikke nationalregnskabstal for 1. kvartal 2009, men venter en udvikling på linje med ovenstående BNP-indikator. Langt de fleste indikatorer peger på fortsat betydelig nedgang i økonomien ind i 1. halvår 2009. Det er ligledes, hvad vi har set i de lande, vi handler meget med. Det er svært at se, hvorfor den danske udvikling skulle afvige markant fra dette billede, jf. boks 1.

Forventningerne til væksten i 2. halvår 2009 er mere positive, men selvom det igen begynder at gå fremad med positive vækstrater, sker det fra et meget lavt udgangspunkt. Samtidig venter vi ikke nogen stærk vending, da der fortsat er en række faktorer, der trækker ned i økonomien. Det gælder specielt udviklingen på arbejdsmarkedet og boligpriserne, ligesom væksten i udlandet også kun gradvist normaliseres de kommende år, jf. boks 1. De finanspolitiske tiltag, der er taget for at bekæmpe den økonomiske krise, vil have en relativ behersket effekt på den økonomiske udvikling de kommende år. Ligeledes ventes de faldende renter, der vil virke med en vis forsinkelse, heller ikke for alvor at kunne trække gang i boligmarked, investeringer mv. i løbet af prognoseperioden.

Boks 1. Væksten i udlandet

De væksttal, vi har fået fra de lande, vi normalt handler meget med, peger samstemmende på fortsat kraftige fald i BNP i 1. kvartal 2009. Det viser figur b.1. I euroområdet, herunder Tyskland, er det især fald i eksporten og til dels investeringerne, der har trukket væksten ned de sidste to kvartaler. I USA trak både privatforbrug og investeringer væksten ned i 4. kvartal, mens det i 1. kvartal stort set var investeringerne alene, der var årsag til fald i amerikansk BNP. Flere lande har endda oplevet større BNP-fald i 1. kvartal 2009 end i 4. kvartal 2009. Det er svært at se, hvorfor det danske billede skulle afvige markant fra det billede, vi har set i udlandet. Vi har endnu ikke tal for 1. kvartal for Danmark.

Figur B.1. Vækst i udlandet og Danmark

Anm: Data for euroområdet og Danmark er i kædeindeks, de resterende data er i faste priser.
 Alle data er sæsonkorrigerede. Data for Tyskland er desuden kalenderjusteret.
 Kilde: AE pba. ECOWIN.

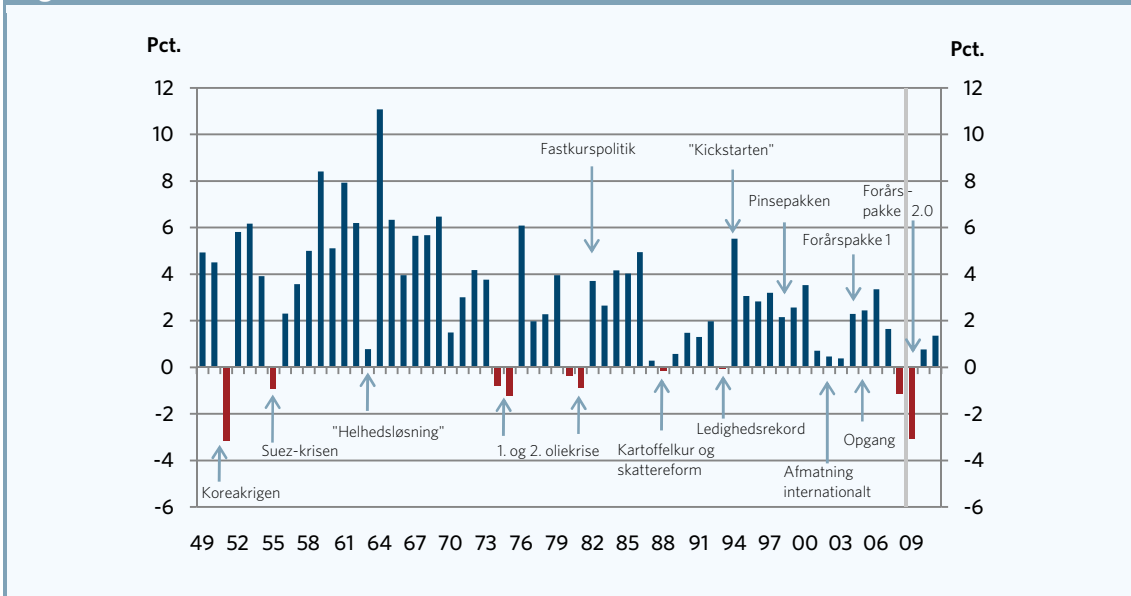
De dystre tal for 1. kvartal smitter selvfølgelig af på prognoserne for væksten i år. Forventningerne til amerikansk økonomi i år er styrtdykket de sidste 12 måneder, men i 1. halvår i år ser forventningerne ud til at have stabiliseret sig, og der forventes et fald i BNP i USA på knap 3 procent i 2009. Der er mindre enighed om den amerikanske vækst i 2010, men de nyeste prognoser spår en BNP-vækst på ca. 1½ procent, hvilket stadig kun er halvdelen af den historiske vækstrate.

De europæiske økonomier har været lidt længere om at blive påvirket af den finansielle krise end USA. Til gengæld forventes nedgangen for de fleste lande at være en del større. I 2009 forventes negativ BNP-vækst i euroområdet i omegnen af 3,5-4 procent. Vækstskønnene for 2010 er også nedslående og spår indtil videre beskeden positiv eller negativ BNP-vækst. Tyskland rammes endnu hårdere af den økonomiske krise end euroområdet som helhed. Tysklands samlede produktion ventes at falde med over 5 procent i 2009. Udsigterne for 2010 er der mindre enighed om, estimerne svinger fra ±1 procent.

Den specielle kombination af en finanskrisen og en krise, som rammer globalt, er en giftig cocktail. Studier fra IMF (World Economic Outlook, april 2009) viser, at en sådan krise typisk har varet ca. dobbelt så mange kvartaler som en gennemsnitlig recession og rammer dermed økonomien hårdere. Både nedgangsperioden og genopbygningsperioden varer dobbelt så mange kvartaler som ved en gennemsnitlig recession.

Vores forventninger til væksten for hele 2009 ligger på godt minus 3 pct. Selvom vækstudsigterne i 2010 og 2011 tegner bedre med vækstrater på ¾ pct. næste år og 1½ pct. i 2011, ændrer det ikke på, at vi står midt i den værste vækstkrisen i nyere tid. Dette er vist i figur 2.

Figur 2. BNP-vækst 1949-2011

Anm.: Den lodrette streg markerer overgangen fra nationalregnskabstal til AEs prognose.
 Kilde: AE pba. Danmarks Statistik og ADAMs databank.

Set gennem hele prognoseperioden ligger de største risici stadig på nedsiden.

- Der ligger fortsat en betydelig risiko i forhold til udviklingen i udlandet. Bliver væksten endnu mere negativ, vil det ramme dansk økonomi.
- Der ligger en stor usikkerhed i forhold til udviklingen på arbejdsmarkedet. Med de senere års markante nedgang i produktiviteten er der en risiko for, at tilpasningen på arbejdsmarkedet på kort sigt bliver større end forventet. Faldende beskæftigelse, stigende arbejdsløshed og faldende boligpriser er en farlig kombination, fordi husholdningerne kan blive endnu mere forsigtige med at forbruge og investere i bolig, hvilket vil lede til yderligere huspriskfald og endnu større arbejdsløshed.
- Samtidig er der stor usikkerhed forbundet med den underliggende udvikling på hele bygge- og anlægsområdet, hvor de usikre indikatorer peger på massiv nedgang.

Arbejdsmarkedet under gigantisk pres - ingen vending før tidligst 2012

Arbejdsmarkedet er, som alle indikatorer og statistikker viser, inde i en voldsom nedgang. Arbejdsløsheden er vokset kraftigt de første fire måneder af 2009. Samtidig viste ATP-beskæftigelsestallene for 1. kvartal 2009 et kæmpe fald i lønmodtagerbeskæftigelsen på mere end 60.000 fuldtidspersoner sammenlignet med 4. kvartal 2008.

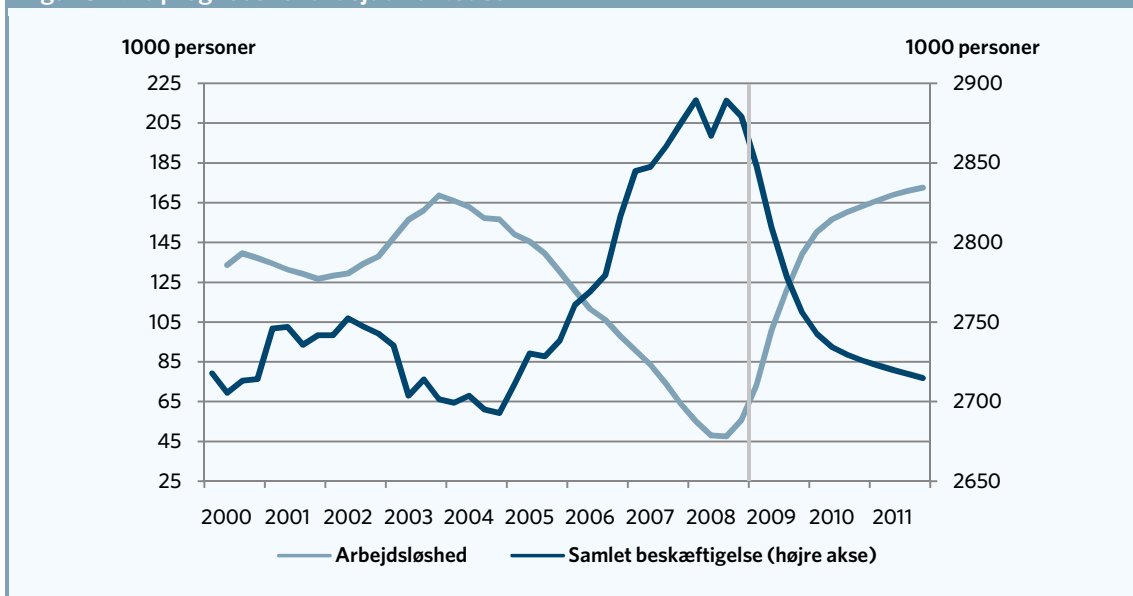
Selvom nedgangen i BNP stopper og forventes at vende til positiv i 2. halvår 2009, er det ikke ensbetydende med, at det går godt i dansk økonomi. Det er nemlig først i 2011, at vi nærmer os vækstrater, der ligner "normalen" og som derfor kan forventes at trække gang i arbejdsmarkedet igen. Hvis vi skal undgå faldende beskæftigelse, skal væksten over 1½ pct. Dertil kommer, at arbejdsmarkedet altid reagerer med forsinkelse i forhold til væksten, og at vi samtidig kommer fra en situation med en bemærkelsesværdig dårlig produktivitetsudvikling. Vi har de senere år tilsyneladende haft store fald i produk-

tiviteten. Der ligger derfor efter al at dømme et produktivitetsefterslæb, der skal hentes igen, før vi kan gøre os forhåbninger om ny fremgang på arbejdsmarkedet.

Hvis ikke der kommer mere gang i væksten, herunder understøttet af nye vækstpakker, står vi til at miste stort set hele den fremgang, vi har haft på arbejdsmarkedet under det seneste opsving. Det viser figur 3, der viser AEs vores prognose for arbejdsløshed og beskæftigelse.

Arbejdsløsheden ventes at passere 100.000 allerede i maj/juni 2009, mens vi ved udgangen af i år venter 140.000 fuldtidsledige. Dette tal forventes at stige til mere end 170.000 arbejdsløse ved udgangen af 2011. Samlet er der risiko for, at arbejdsløsheden stiger mere end 125.000 fuldtidspersoner siden bundniveauet i 2008.

Figur 3. AEs prognose for arbejdsmarkedet

Anm.: Den lodrette streg markerer overgangen fra offentliggjorte tal til prognose for beskæftigelsen.
 Kilde: AE pba. Danmarks Statistik.

Samtidig fortæller arbejdsløsheden endda kun knap 3/4 af historien for arbejdsmarkedet. Beskæftigelsen falder nemlig samlet med mere end 175.000 personer fra toppunktet i 2008 til slutningen af 2011. Det indebærer, at prognosen forudser en (netto)afgang fra arbejdsmarkedet på ca. 50.000 personer gennem prognoseperioden.

Vi står med andre ord til at miste stort set hele den fremgang der har været på arbejdsmarkedet under det seneste opsving. Det er en historisk stor nedgang, der i løbet af kun tre år overstiger den nedgang, vi samlet set havde under de syv "magre år" fra 1987 til 1994.

Hvis ikke produktivitetstallene for 2007 og 2008 senere revideres, er der stor risiko for, at nedgangen på arbejdsmarkedet gennem prognoseperioden bliver endnu større, og/eller at vendingen kommer endnu senere end 2012.

Nedtur på arbejdsmarkedet kan få alvorlige følger

Den markante nedtur på arbejdsmarkedet kan vise sig at få meget alvorlige følger for udviklingen i dansk økonomi på både kort og længere sigt.

Dels er der risiko for, at faldet i beskæftigelsen og stigningen i arbejdsløsheden sætter sig endnu mere negativt i efterspørgsel og huspriser, end det der er forudsat i prognosen.

Dels er der stor risiko for, at vi i taber mange af de gevinster, der er høstet på arbejdsmarkedet de senere år i lyset af det pressede arbejdsmarked. Det gælder f.eks. i forhold til den rekordlave arbejdsløshed, de svage grupper, der er kommet ind på arbejdsmarkedet og de ældre, der har udskudt tilbage-
trækningen.

De historiske erfaringer viser, at arbejdsløsheden har det med at "bide sig selv i halen", dvs. at den udvikler sig trægt. Flere år med stigende arbejdsløshed betyder flere langtidsledige og flere, der mister eller får reduceret deres kompetencer i forhold til arbejdsmarkedet. Det kan gøre det langt sværere at få reduceret arbejdsløsheden igen, når konjunkturerne vender, fordi arbejdsmarkedsstrukturerne er blevet forværret.

At der er en sammenhæng mellem konjunktur og strukturudvikling – således at en dårlig konjunkturudvikling kan forværre de underliggende strukturer i økonomien til skade for vækst og den finanspolitiske holdbarhed på sigt – erkendes af både De Økonomiske Vismænd og OECD.

OECD skriver f.eks. i deres seneste internationale konjunkturanalyse, at større cykliske stigninger i arbejdsløsheden historisk har haft en tendens til at blive strukturel med en reduktion af den potentielle vækst til følge de efterfølgende år.¹

Ligeledes skriver Vismændene i forårsrapporten 2009: *"Der er dog en risiko for, at den strukturelle ledighed begynder at stige de kommende år. Den høje ledighed vil resultere i flere langtidsledige, hvilket kan føre til stigende strukturel ledighed. Det skyldes, at de langtidsledige mister kompetencer efter længere tids fravær fra arbejdsmarkedet og derved får sværere ved at komme tilbage i beskæftigelse. Samtidig med at ledigheden stiger, er det planlagt at gennemføre en omfattende reform af beskæftigelsessystemet... Dette kan lægge et yderligere opadgående pres på den strukturelle ledighed".*

Og det er ikke kun i forhold til arbejdsløsheden, at vi risikerer at tabe strukturelle fremskridt på gulvet igen. Det er også i forhold til arbejdsstyrken.² Vi står med en markant nettoafvandring fra arbejdsmarkedet på op i mod 50.000 personer gennem prognoseperioden. Det skal holdes op imod, at arbejdsmarkedskommissionen oprindeligt blev bedt om finde initiativer, der øgede arbejdsstyrken svarende til 50.000 personer for at lukke hullet i regeringens 2015-plan. Selvom noget af nedgangen i arbejdsstyrken skyldes, at udenlandsk arbejdskraft tager hjem igen, er der fortsat tale om et massivt fald i arbejdsstyrken for danskere.

¹ OECD Economic Outlook Interim Report, march 2009, side 46.

² Vismændene har således også tidligere vist, at der er konjunktur i tilbagetrækningen, således at tilbagetrækningsandsynligheden stiger i tilfælde af arbejdsløshed. Når de ældre først har trukket sig, kommer de sjældent tilbage igen, selvom konjunkturerne vender.

Regeringen har selv kaldt den historisk lave arbejdsløshed, som vi havde i 2008, for "det største sociopolitiske fremskridt i årtier". Samtidig er det blevet slået fast, at det gælder om at holde fast i de gode resultater.³ Udsigten til at vi taber stort set hele den fremgang igen, må således være det største sociopolitiske tilbageskridt i årtier. Det er en udvikling, kalder på politisk handling.

Økonomisk politik

Regeringen har med fremrykningen af visse offentlige trafikinvesteringer, forøgelsen af de kommunale anlægsloft i 2009 og 2010 og Forårspakke 2.0 taget en række initiativer, der skal modvirke den meget alvorlige økonomiske nedtur. AEs - og de fleste andre nye prognoser - venter imidlertid ikke, at disse tiltag kan forhindre, at vi taber stort set hele den beskæftigelsesfremgang, der har været under det seneste opsving. Det skyldes blandt andet, at regeringen indtil nu har lagt størst vægt på tiltag, der har en tvivlsom eller meget usikker effekt på den økonomiske vækst og beskæftigelse. Det gælder den underfinansierede skattereform fra 2010, der især giver store skattelettelser til de rigeste, men også muligheden for at slagte sparegrisen med SP-pensionspengene.

Finansministeriet vurderede selv i et svar til Finansudvalget tidligere på året, at de tiltag, der er blevet taget efter Finansloven 2009, kun løfter beskæftigelsen med mellem 8.500 og 13.500 personer i år og næste år. Det viser tabel 1.

Tabel 1. Beskæftigelseeffekt af regeringens krisetiltag		
	2009	2010
	1.000 beskæftigede	
Trafikinvesteringer	1½	3
Skattereform	0	4
Renoveringspulje	1½	½
Kommunalt anlægsloft	1½	½
Kredittider	½	½
SP	3 ½	4½
I alt	8 ½	13

Kilde: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 86 af 13. marts 2009.

Med kommuneaftalen for 2010 fik kommunerne lov til at bruge 20 mia.kr. på investeringer næste år. Det er 3 mia.kr. mere, end det kommunerne har fået lov at bruge på investeringer i 2009. Et løft i offentlige bygge- og anlægsinvesteringer på 3 mia.kr. giver i følge den økonomiske model ADAM ca. 3.000 flere beskæftigede, således at den samlede effekt i forhold opgørelsen i tabel 1 stiger til 16.000 personer næste år.

Den helt store joker blandt de initiativer, der er taget for at modvirke den økonomiske krise, er muligheden for at slagte sparegrisen med SP-penge. De nyeste oplysninger tyder på, at hovedparten af danskerne vil hæve pengene, mens det fortsat - ikke mindst i lyset af forsigtighed i husholdningerne - er usikkert, hvor meget der vil blive anvendt på privat forbrug i den kommende tid. Initiativet vil helt klart påvirke udviklingen i det private forbrug, men hvor stor beskæftigelseeffekt det giver, kommer samti-

³ F.eks. har Lars Løkke Rasmussen i sin tid som finansminister udtalt: "Det er lykkedes at bringe ledigheden ned på et historisk lavt niveau. Det er det største socialpolitiske fremskridt i nyere tid. Opgaven er nu at fastholde de gode resultater."
<http://www.fm.dk/Nyheder/Pressemeddelelser/2008/09/080901%20Finansministerens%20kommentar%20til%20nationalregnskab%20for%202%20kvartal%202008.aspx>

dig til at afhænge af, hvad pengene bruges på. Anvendes de til luksusforbrug med et stort importindhold, reduceres beskæftigelseseffekten betydeligt. Boks 2 ser nærmere på SP-tiltaget.

Selv med en større forbrugseffekt af SP-initiativet, sammenholdt med tabel 1, og selv med de kommunale investeringsløft i 2010, kommer den samlede beskæftigelseseffekt af regeringens kriseinitiativer næppe højere end 20.000 personer næste år. Det vil sige, at beskæftigelsesniveauet ville have ligget yderligere 20.000 lavere, end hvis ikke initiativerne var taget. Sammenholdt med at beskæftigelsen trods tiltagene ventes at falde med 175.000 siden toppunktet, og sammenholdt med at arbejdsløsheden alene i marts og april 2009 steg med samlet 21.000 fuldtidspersoner, syner regeringens initiativerne ikke af meget. Samtidig skal man være opmærksom på, at effekterne af de tiltag, der er taget, bortfalder eller reduceres ind i 2011. Det gælder effekten fra renoveringspulje, de ekstra kommunale investeringer, større indfasning/finansiering af skattereformen samt ikke mindst forbrugseffekterne af SP-initiativet.

Boks 2. Meget usikre beskæftigelseseffekter af SP-initiativet

Det er potentielt 30 mia.kr. efter skat, der kan hæves i SP-opsparingen til forbrug eller opsparing. Det er ikke realistisk, at alle hæver deres SP-opsparing, men omvendt tyder alt på, at rigtig mange danskere vil gøre det. Det er dog stadig højst uklart, hvor mange penge der vil blive hævet til forbrug, og hvor mange penge der vil blive hævet til opsparing og afbetaling af gæld. Beskatningen er relativ lempelig, så en del vil formentlig indsætte pengene på en anden pensionsopsparing og samtidig spare noget topskat. I ATPs egen undersøgelse ("Danskerne vil hæve 25 mia. SP-kroner", Faktum, nr. 68 = april 2009), der viser, at ca. halvdelen af SP-opsparingen vil blive trukket ud, ville 6 ud af 10 bruge pengene på forbrug.

Det er samtidig ikke ligegyldigt, hvad pengene går til af forbrug. Fyres det hele af på luksusforbrug som rejser, biler og varige forbrugsgoder, får vi ikke særlig meget beskæftigelse for pengene. ATPs undersøgelse viste f.eks., at 80 pct. af pengene til forbrug ville gå til "ekstra forkælelse i form af ferie eller fladskærme".

I beregningen i tabel b.2, har Finansministeriet forudsat, at ca. ¼ af de opsparede SP-midler (knap 8 mia.kr. efter skat) blev hævet med henblik på privatforbrug, og at pengene især går til forbrug i 2009. Er det halvdelen af SP, der hæves med henblik på privatforbrug, løftes den samlede beskæftigelseseffekt med 4.500 personer næste år. Er det 75 % der hæver SP-opsparingen direkte til privatforbrug, løftes beskæftigelsen med Finansministeriets antagelser til samlet 13.500 personer næste år.

Tabel B.2. Effekt af SP-penge

	2009	2010
	Beskæftigelse i 1.000 personer	
25 % hæves direkte til forbrug	3½	4½
50 % hæves direkte til forbrug	7	9
75 % hæves direkte til forbrug	10½	13½
25 % hæves direkte til luksusforbrug	2	2¾
50 % hæves direkte til luksusforbrug	4	5½
75 % hæves direkte til luksusforbrug	6	8¾

Anm.: Det er på linje med Finansministeriets antagelser forudsat, at 80 procent af de hævde penge forbruges i 2009, mens resten forbruges i 2010. Luksusforbrug er her defineret som rejser, bilkøb og andre varige forbrugsgoder. Pengene er fordelt efter, hvor meget disse komponenter fylder i dag.

Kilde: AE pba. Finansministeriet og ADAM.

Hvis alle de hævde penge går til forbrug i form af rejser, biler og andre varige forbrugsgoder, der har et højt importindhold, reduceres beskæftigelseseffekten med ca. 40 procent. Dvs. at vi i tilfældet med 25 procent, der hæves til forbrug, med Finansministeriets profil har en beskæftigelseseffekt næste år under 3.000 personer. Mens vi i tilfældet, hvor hele 75 procent af opsparingen hæves til forbrug, får en beskæftigelseseffekt på godt 8.000 personer. Det viser tabel b.2.

Det er således højst usikkert hvad der kommer ud af SP-initiativet. Vi har i prognosen indregnet et løft i det private forbrug på godt 6 mia.kr. i år og 6 mia.kr næste år. Det svarer til, at godt 40 pct. af hele SP-opsparingen hæves med henblik på privat forbrug. Omregnet til beskæftigelse modsvarer det et beskæftigelsesløft på 3.500 i år og knap 7.000 næste år. Går pengene til luksusforbrug, reduceres beskæftigelsesløftet til henholdsvis 2.000 og 4.000 personer. Beskæftigelseseffekten i 2011 vil som følge af afledte effekter fortsat være positiv, men mindre end i 2010.

I lyset af den meget alvorlige økonomiske situation anbefalede de økonomiske vismænd i Forårsrapporten 2009, at finanspolitikken lempes yderligere, men dog først fra 2010. Samtidig anbefalede man, at det finanspolitiske skyts - i modsætning til hvad VK-regeringen har gjort indtil nu - rettes mod tiltag, der har en mere direkte effekt på den økonomiske udvikling.

Konkret anbefaler vismændene en fremrykning af offentlige bygge- og anlægsinvesteringer, der øger investeringsomfanget i både 2010 og 2011 med 15 mia.kr., dvs. i alt 30 mia.kr. Det vil i følge vismændene kunne reducere arbejdsløsheden med ca. 20.000 personer i 2011.

Vismændenes anbefaling af en fremrykning af offentlige investeringer for i alt 30 mia.kr. ligger på linje med AEs vurdering. Vi er i en ekstraordinær dårlig situation, der kræver ekstraordinære tiltag. Vores vurdering er imidlertid, at man skal sætte gang i initiativerne så hurtigt som muligt. Venter man f.eks. helt til vedtagelsen af Finansloven for 2010, så risikerer man, at tiltagene først kommer i gang et godt stykke inde i 2010. På det tidspunkt har økonomien allerede taget skade.

Jo mere man kan fokusere indsatsen på tiltag, der har karakter af reparation og vedligeholdelse, jo større beskæftigelseseffekt vil man få. Vi kan derfor for 30 mia.kr. (27 mia.kr. hvis vi korrigerer for de 3 mia.kr., kommunerne fik lov til at bruge mere til investeringer næste år) få en endnu større beskæftigelseseffekt, end det vismændene regner sig frem til. Dette er vist i tabel 2.

Tabel 2. Effekten af offentlige bygge- og anlægsinvesteringer for 15 mia.kr.

	2010	2011
	Beskæftigelse 1.000 personer	
Normal effekt	15	20
Nybyggeri	15	20
Reparation og vedligeholdelse af bygninger	19	25
Anlægsvirksomhed	12	16

Anm.: Der er sammenlignet med en situation, hvor der ikke føres yderligere finanspolitik. Effekterne er i forhold til nybyggeri, reparation og vedligeholdelse samt anlæg skaleret i forhold de beskæftigelseskrav, der fremgår af den seneste input-output-opgørelse fra Danmarks Statistik, (Danish Input-Output Tables and Analyses, 2007).

Kilde: AE pba. Danmarks Statistik.

Vi ved, at der de kommende år er et stort behov for investeringer i den offentlige sektor. Hvis ikke man skulle sætte gang i disse projekter nu, hvor der er massiv overkapacitet i økonomien og udsigt til flere år med stigende arbejdsløshed, hvornår skulle man så gøre det? Hvis der er problemer med at finde gode rentable offentlige investeringer, der kan sættes hurtigt i værk, så kan man kigge på den almene sektor, hvor der er stort vedligeholdelse efterslæb eller på energirenovering af de offentlige bygninger, hvor der også er masser at tage fat på. Endelig er det en mulighed, som vismændene også foreslår, at give tilskud til private investeringer i CO₂-besparende foranstaltninger.

Regeringens retorik i forhold til at lempe finanspolitikken er i løbet af de seneste måneder ændret fra, at der ikke var plads i økonomien (pga. overophedningsrisiko) til, at der ikke er råd, fordi man skal ud og lånefinansiere nye tiltag. Der er i år og de kommende år udsigt til store underskud på de offentlige finanser. De tiltag, der er taget, er selvfølgelig med til at trække den offentlige saldo ned, men det er ikke dem, der er årsag til, at der bliver underskud. Hovedårsagen er, at det går dårligt i den private sektor.

Hvis ikke Danmark – der gennem flere år har haft gigantiske offentlige overskud og som er førende med henblik på at tackle de finanspolitiske udfordringer, der følger af befolkningsudviklingen - skulle have råd til at lempe finanspolitikken ekstraordinært meget i den ekstraordinære dårlige situation, hvem skulle så have råd til det, og hvornår skulle man ellers lempe finanspolitikken?

Når man samtidig diskuterer, om der er råd eller ikke er råd til at lempe finanspolitikken yderligere, må man holde sig for øje, at vi kan risikere at skade den langsigtede finanspolitiske holdbarhed, hvis strukturerne på arbejdsmarkedet bliver markant forværret i lyset af udviklingen på arbejdsmarkedet. Det er netop forværrede strukturer på arbejdsmarkedet, som OECD og vismændene frygter i lyset af udsigterne for arbejdsmarkedet.

Som et eksempel herpå kan man betragte den strukturelle ledighed. Sidst arbejdsløsheden toppede i 2003/2004 med omkring 170.000 fuldtidspersoner, lå den strukturelle ledighed i følge de økonomiske vismænd omkring 120.000 fuldtidspersoner. I dag er den strukturelle arbejdsløshed i følge vismændene faldet til omkring 100.000 fuldtidspersoner. Forestiller man sig, at den strukturelle ledighed i lyset af udviklingen på arbejdsmarkedet igen ryger op i nærheden af 120.000 fuldtidspersoner, vil det alt andet lige koste mellem 5 og 6 mia. på den finanspolitiske holdbarhed. Det illustrerer, at der kan være markante ekstraomkostninger ved at lade stå til i forhold til en kraftigt stigende arbejdsløshed.

Man kan lave meget store engangs-lempelser af finanspolitikken svarende til 5-6 mia.kr. i holdbarhedstermer. En engangsudgift på 50 mia.kr. kan omregnes til en varig udgift i holdbarhedstermer på ca. 1 mia. kr. Hvis man så oven i købet vælger at fremrykke initiativer, så påvirkes den finanspolitiske holdbarhed stort set ikke. Det er altså alene et spørgsmål om, hvornår man foretager investeringen.

Samlet står det klart, at der skal nye betydelig væksinitiativer til for at modvirke den historiske nedgang på det danske arbejdsmarked. Vi kan ikke forhindre, at beskæftigelsen falder markant, og at arbejdsløsheden stiger markant, men vi kan gøre mere end det, der på nuværende tidspunkt er gjort for at tage toppen af udviklingen.

Uddannelse som del af ny vækstpakke

En af årsagerne til den meget ringe produktivitetsudvikling de senere år skal helt sikkert findes i, at arbejdsstyrken uddannelsesmæssigt ikke har kunnet følge med den efterspørgsel, som virksomhederne har haft. Det problem vil kun blive forstærket, når vi ser frem i tid, fordi de unges uddannelsesniveau ikke længere stiger. Derfor bør en ny vækstpakke suppleres med tiltag, der får flere unge til at tage en uddannelse samt tiltag rettet mod voksen- og efteruddannelse.

De markant flere unge, der i de seneste måneder er dukket op i kontanthjælpsstatistikken eller som har stillet sig op i køen af arbejdsløse, bør vejledes og tilbydes uddannelse. Samtidig er det afgørende, at der oprettes praktikpladser eller alternativt skolepraktik, så de unge kan færdiggøre deres uddannelse.

Derudover er det vigtigt, at den aktive arbejdsmarkedspolitik er oppe i fulde omdrejninger. Gryden skal holdes i kog, så vi undgår, at alt for mange ryger tilbage i langtidsledighed eller bliver marginaliseret i forhold til arbejdsmarkedet, fordi det er så svært at komme tilbage igen. Den aktive arbejdsmarkedspolitik har en vigtig rolle at spille i forhold til de udfordringer, der ligger i at få opkvalificeret arbejdsstyrken til de uddannelseskrav, der stilles på fremtidens arbejdsmarked.

Det er i det lys meget bekymrende, at aktiveringsgraden er styrtdykket i starten af 2009. Selvom udviklingen formentlig i høj grad afspejler, at der har været en stor tilgang af nyledige, så er det et massivt forvarsel i forhold til, hvad der venter af opgaver for jobcentrene, når vi kommer længere ind i 2009 i takt med, at de arbejdsløse når de grænser, der ligger for f.eks. aktiveringen (6-9 måneder) og jobsamtaler. Man kan dels frygte, at der ikke er ressourcer nok i systemet, for selv med den rekordlave arbejdsløshed sidste år havde jobcentrene svært ved at leve op til kravene om samtaler og rettidig aktivering. Samtidig frygter vi, at kommunaliseringen af den statslige jobindsats per august 2009 vil trække produktionen i jobcentrene ned på det værst tænkelige tidspunkt. Det bliver med andre ord en kæmpe udfordring for jobcentrene at håndtere den stigende arbejdsløshed.

Bag om de økonomiske udsigter

Tabel 3 viser hovedtallene for dansk økonomi med AEs juni prognose 2009. BNP ventes i år at falde med godt 3 pct. efter et fald på 1,1 pct. sidste år. I 2010 ventes BNP at vokse ¾ pct., mens der i 2011 er en vækstrate på 1½ pct.

Tabel 3. Hovedtal i AEs økonomiske prognose juni 2009					
	2007	2008	2009*	2010*	2011*
Realvækst i procent (kædede værdier)					
Bruttonationalprodukt	1,6	-1,1	-3,1	0,8	1,4
Indenlandsk efterspørgsel	1,9	-0,5	-2,7	0,6	1,4
- Privat forbrug	2,4	-0,1	-2,8	1,5	1,5
- Offentligt forbrug	1,3	1,1	1,3	1,2	1,2
- Offentlige investeringer	-10,0	5,2	12,7	11,1	-10,0
- Boligbyggeri	4,8	-9,8	-9,5	-7,0	2,5
- Erhvervsinvesteringer.	4,0	-1,6	-9,1	-2,4	3,2
- Lagerinv. vækstbidrag	-0,3	0,1	0,0	0,0	0,0
Eksport	2,2	2,2	-6,7	0,4	3,3
- heraf industrivarer	1,1	3,8	-9,0	1,3	4,8
Import	2,8	3,7	-6,2	0,1	3,5
Mia. kr.					
Betalingsbalance	12	35	32	41	45
Offentlig saldo	75	63	-23	-61	-56
	Niveau	Ændring i 1.000 personer			
Beskæftigelse	2.857	24	-83	-65	-14
Arbejdsstyrke	2.935	-2	-26	-16	-2
	1.000 personer				
Arbejdsløshed	78	52	109	158	170
	Årlig stigning i pct.				
Lønudvikling	4,0	4,3	3,5	3,4	3,2
Forbrugerprisindeks	1,8	3,1	1,2	1,5	1,8
Boligpriser, en.fam. huse	4,8	-4,6	-13,0	-3,0	2,0
	Pct.				
Effektiv obligationsrente	4,7	5,0	3,9	3,7	4,1
	Årlig stigning i pct.				
Produktivitet (BNP per. besk.) ¹⁾	-1,0	-2,2	0,1	3,2	1,9

* prognose.

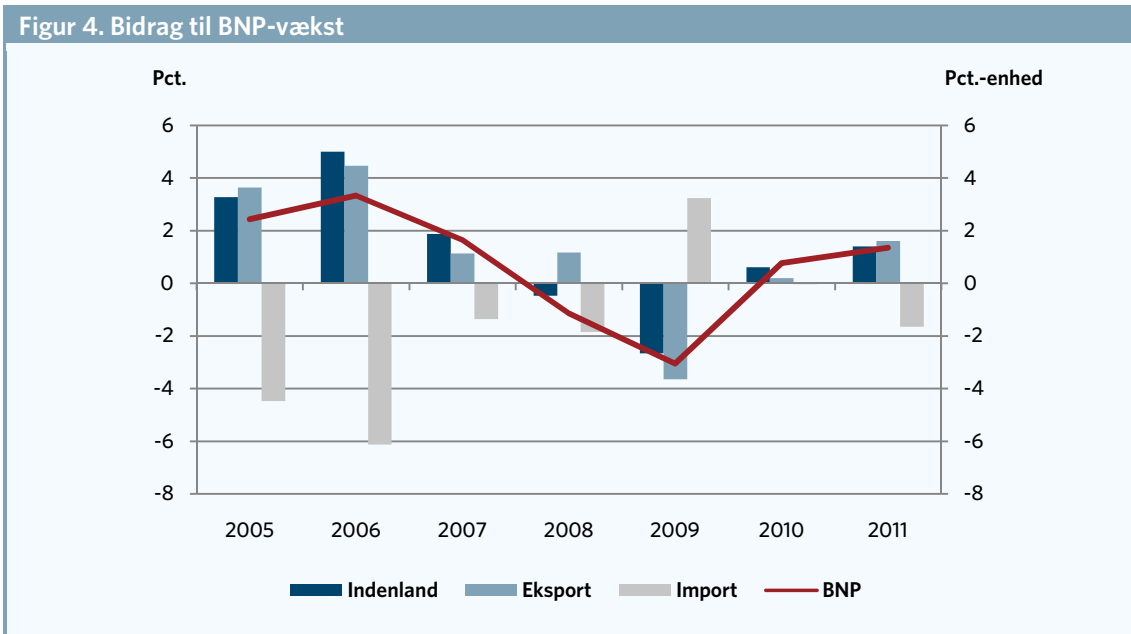
1) Korrigeret beskæftigelsesmæssigt for strejken i den offentlige sektor i 2008.

Kilde: ADAMs databank og AE.

Nedgangen i BNP er trukket over en bred kam. Der er massive fald i eksporten, herunder i industrieksporten og i bolig- og erhvervsinvesteringerne. Det private forbrug falder også markant i år, mens det offentlige forbrug og de offentlige investeringer er de eneste komponenter, der trækker op i væksten. Faldet i den indenlandske efterspørgsel på 2¾ pct. og faldet i eksporten på 6¾ pct. i 2009 giver et samlet fald i efterspørgslen på godt 4 pct. Den massive nedgang i den samlede efterspørgsel afspejles

også i et massivt fald i importen af varer og tjenester. Importen ventes i år at falde lidt mindre end eksporten, hvorfor udenrigshandlen samlet set bidrager svagt negativt til den økonomiske vækst i 2009.

At BNP stopper med at falde, og i 2010 og 2011 ændres til svag fremgang, afspejler, at det private forbrug igen begynder at stige, og at eksporten gradvist får det bedre, ligesom bolig- og erhvervsinvesteringerne også får positive vækstrater i 2011. Af figur 4 fremgår det, at det ikke kun er eksporten, der trækker markant ned i den økonomiske vækst i år. Det er dog eksporten, der har undergået den største ændring, hvad angår vækstbidrag fra 2008 til 2009.

Kilde: AEs pba. Danmarks Statistik.

Udviklingen i efterspørgsel og produktion afspejler udover den internationale vækstkriser og den stigende arbejdsløshed, de store formuefald, der er fulgt i kølvandet på de faldende boligpriser og aktiekurser samt et styrtedyk i virksomhedernes kapacitetsudnyttelse. De finanspolitiske tiltag, der trods alt er taget, afspejles i de offentlige investeringer og i det private forbrug.

Fremrykningen af offentlige investeringer i trafik for i alt ca. 5 mia.kr. i 2009 og 2010 og forøgelsen af det kommunale anlægsloft i 2009 med godt 2 mia.kr. og med 3 mia.kr. i 2010 ventes at løfte de offentlige investeringer (realt) i 2009 til knap 12¾ pct., mens vi næste år får en vækst på 11 pct. I 2011, hvor de ekstra tiltag forsvinder igen, er der et fald i de offentlige investeringer på 10 pct.

Udbetalingen af SP-pensionsopsparingen ventes at løfte det private forbrug med godt 6 mia.kr. i år og 6 mia.kr næste år. Der svarer til, at lidt mere end 40 pct. af SP-opsparingen hæves med henblik på privat forbrug. Samtidig vil det private forbrug næste år blive stimuleret af den underfinansierede skatte-reform. Selvom tiltagene stimulerer det private forbrug i år og næste år, vokser det private forbrug noget under de normale 1,8-2 procent gennem hele prognosen. Det afspejler udviklingen på arbejdsmarkedet og det pressede boligmarked, der leder til tilbageholdenhed i de danske husholdninger.

At det private forbrug ikke dykker ned i 2011, når stimulansen fra SP-initiativet forsvinder, og at hele investeringssiden igen forventes at komme i gang, afspejler effekterne fra de lavere renter, der virker

med en vis forsinkelse, samt at boligprisfaldet ventes at blive afløst af svag fremgang. Effekten af de lavere renter er usikker. Dels fordi banker og realkreditinstitutter vil være mere tilbageholdende med at låne penge ud til husholdninger og virksomheder i den aktuelle situation, og dels fordi en stigende rentemarginal i bankerne vil modgå en del af de lavere pengepolitiske renter.

Udviklingen i eksporten afspejler de forventninger, der ligger til, at væksten i udlandet gradvist ventes at komme sig de kommende år, og at vi i 2011 nærmer os noget, der ligner normalen, jf. boks 1.

Den offentlige saldo vil især som følge af den konjunkturmæssige udvikling og de lavere oliepriser udvise underskud i år og de kommende år på mellem 20 og 60 mia.kr. I 2009 vil udbetalingen af SP-pengene, som bliver beskattet med minimum 35 procent, være med til at holde hånden under den offentlige saldo. Afhængig af, hvor meget der spares op på andre pensionsordninger med skattefradrag, vil skatteindtægterne blive løftet med mere end 10 mia.kr. Forværringen af saldoen fra 2009 til 2010 skal - udover den dårlige arbejdsmarkedsudvikling - ses i det lys.

Produktivitetsudviklingen målt ved BNP per beskæftiget er også meget sløj i 2009, mens vi de kommende år forventer en relativ høj produktivitetsvækst. Herved får vi indhentet noget af det produktivitetstab, vi har haft de senere år. Der kan godt ske en større produktivitetmæssig tilpasning allerede i 2009, hvilket vil betyde større nedgang på arbejdsmarkedet. Den gennemsnitlige arbejdstid ventes at falde og vil dermed også være med til at tage noget af tilpasningen til den historisk dårlige vækstsituation.

Appendiks 1. Revisioner af prognosen

Tabel A1 sammenligner denne prognose med AEs forrige prognose (februar 2009) for årene 2009 og 2010. 2008 er også med i tabellen, fordi den viser revisioner af det historiske år, mens 2011 ikke er med i sammenligningen, fordi 2011 er med som prognoseår for første gang i konjunkturvurderingen.

Vækstbilledet er samlet set revideret ned i prognoseperioden med ca. 2 pct.enheder i 2009, mens vi har foretaget en mindre opjustering af 2010. Som det fremgår, modsvarer nedjusteringen i 2009 et større fald i det private forbrug, i investeringerne samt i eksporten. Importvæksten er også nedjusteret ret markant, men ikke lige så meget som eksporten. Opjusteringen næste år afspejler primært en lidt højere vækst i det private forbrug og et løft i de offentlige investeringer.

Tabel A1. Sammenligning af AEs prognoser juni 2009 og februar 2009						
	Juniprognose 2009			Februarprognose 2009		
	2008	2009*	2010*	2008*	2009*	2010*
	Realvækst i pct. kæde			Realvækst i pct. kæde		
Privat forbrug	-0,1	-2,8	1,5	0,8	-1,0	1,0
Offentligt forbrug	1,1	1,3	1,2	1,2	1,3	1,1
Investeringer	-3,0	-7,2	-2,3	-1,1	-5,8	-3,0
Eksport	2,2	-6,7	0,4	3,4	-1,5	1,2
Import	3,7	-6,2	0,1	5,9	-2,0	0,6
Bruttonationalprodukt	-1,1	-3,1	0,8	-0,7	-1,2	0,4
	Niveau 1.000 personer			Niveau 1.000 personer		
Arbejdsløshed	52	109	158	51	91	131

* prognose
 Kilde: AE pba. ADAM-modellen.

I lyset af den markant dårligere vækst set over årene 2008 og 2010 er prognosen for arbejdsløsheden opjusteret ganske markant, så der for hele 2010 ventes 158.000 arbejdsløse mod 131.000 i prognosen fra februar 2009.